

KONCEPCJA PROGRAMOWO PRZESTRZENNA WIŚLANEGO PARKU PRZYRODNICZEGO W WARSZAWIE

Praca powstała jako praca na konkurs zorganizowany przez Miasto stołeczne Warszawa, Biuro Ochrony Środowiska, ogłoszony we wrześniu 2005r., a rozstrzygnięty w lutym 2006r.

Koncepcja wykonana przez naszą firmę KANON Grzegorz Chojnacki zdobyła pierwszą nagrodę. Praca została wykonana pod moim kierunkiem przez zespół w skład którego weszli: Zbigniew Kaiser, Ewa Tarchalska, Beata Wójcik, Krzysztof Matysiak, Inga Hutkowska i Adam Wiliński. Do współpracy zaproszono ponadto: Piotra Kuźniara, Agnieszkę Samsel, Adama Kulikowskiego, Małgorzatę Kosewską, Jerzego Romanowskiego i Katarzynę Biedrzycką. Do naszego sukcesu przyczyniło się również wiele innych osób, które koleżeńską poradą lub rzeczową informacją pomogły opracować ten projekt.

Koncepcją wykonano przy założeniu następujących celów:

- Stworzenie głównego parku miasta przy zachowaniu paranaturalnego stanu doliny wielkiej rzeki
- Udostępnienie wszystkim użytkownikom walorów przyrodniczych i krajobrazowych doliny z jednoczesnym uszanowaniem obowiązujących prawnych form ochrony przyrody i ochrony przeciwpowodziowej
- Podkreślenie zróżnicowania sposobu zagospodarowania prawego i lewego brzegu rzeki związanego ze spodziewaną aktywizacją Pragi
- Zróżnicowanie programu parku na poszczególnych odcinkach w dostosowaniu do charakteru danej części miasta:
 - Wawer – Wilanów: Ochrona przyrody i edukacja przyrodnicza
 - Centrum: Historia, Kultura, Sztuka,
 - Żerań – Żoliborz: Działalność człowieka związana z rzeką
 - Tarchomin – Bielany: Ciało i Duch
- Umożliwienie odczytania zjawisk związanych ze ścieraniem się w dolinie wielkiej rzeki dwóch żywiołów: wody i roślinności, które są jednocześnie środowiskiem życia zwierząt i przebywania ludzi
- Dostosowanie rozwiązań koncepcji do widocznych z doliny i znajdujących się w jej bliskości obiektów historycznych, miejsc kulturotwórczych oraz obiektów dziedzictwa kultury współczesnej

Mamy świadomość, że możliwość stworzenia paranaturalnego parku przyrodniczego w środku miasta, związanego z wielką rzeką, jest w skali Europy niepowtarzalna. Brak betonowych bulwarów, jakie widzimy w innych stolicach i metropoliach, jest dużą szansą na uzyskanie ciągłości korytarza ekologicznego. Należy jednak pamiętać, że zdziczenie pierwotnie piaszczystego międzywala spowodowało, że niebezpiecznie wzrosło zagrożenie powodzią, a miasto odwróciło się plecami do rzeki.

Podstawowym zadaniem twórców parku będzie zachowanie obecnych walorów i wartości przyrodniczo-krajobrazowych. Program parkowy powinien mieć przede wszystkim profil rekreacyjny i edukacyjny. Główną atrakcją dla odwiedzających była i będzie sama wielka i potężna rzeka, otaczająca ją przyroda i odbijające się w rzece miasto. Najbardziej ambitnym zadaniem w realizacji całej inwestycji będzie takie urządzenie parku, aby przy zachowaniu rygorów ochrony środowiska stał się dużą atrakcją dla mieszkańców Warszawy i przebywających w niej gości.

Realność i celowość tej inwestycji wzrasta dodatkowo z powodu konieczności zapewnienia ochrony, na terenie parku, obszarom o szczególnym znaczeniu przyrodniczym i krajobrazowym, które obecnie pozostawione bez specjalnego programu ulegają degradacji i zanieczyszczeniu.

Opis koncepcji

W celu określenia zasad zagospodarowania terenów bezpośrednio związanych z Wisłą, w obszarze opracowania wyznaczono trzy podstawowe strefy, które zostały podzielone na tereny w których określono podstawowe kierunki działań:

strefa I - tereny koryta głównego – gdzie będą miały takie działania jak:

- ochrona fauny rzecznej, w szczególności tarlisk ryb, miejsc lęgowych oraz przyrody nieożywionej, w tym procesów hydromorfologicznych
- kształtowanie dla przepływu wód niskich i średniorocznych
- ochrona cennej przyrodniczo roślinności nadrzecznej, oraz związanej z nią fauny, w szczególności miejsc lęgowych i żerowisk ptaków na ławicach rzecznych
- kształtowanie dla przepływu wód do poziomu wody brzegowej - porost niski regularnie koszony, plaże.

strefa II - tereny zalewowe – gdzie będą miały takie działania jak::

- ochrona zbiorowisk lęgowych, cennych zadrzewień oraz związanej z nimi fauny
- ochrona zielonych terenów otwartych (pól i łąk)
- kształtowanie zieleni wysokiej o różnej gęstości dla kompensacji przyrodniczej i torowania przepływu wielkich wód
- kształtowanie zieleni niskiej w korycie przepływu wielkich wód (powyżej poziomu wody brzegowej)
- renaturyzacja miejsc zdegradowanych pod względem przyrodniczym (zwałki gruzu, piaskarnie),

strefa terenów urządzonych poza wałami powodziowymi - tereny z zabudową taką jak: centrum olimpijskie, muzeum sportu, centrum harcerskie- młodzieżowe, cypel czerniakowski, stajnie etc)

Program parku został oparty o punkty węzłowe, będące miejscami powiązań parku z miastem i wejściami do parku. W Koncepcji zaproponowano zróżnicowanie rangi punktów węzłowych, podzielone zostały na trzy kategorie:

- 3 Węzły wielofunkcyjne podstawowe - zlokalizowane po prawej (Praskiej) stronie Wisły. Cechować je powinny zarówno bogate propozycje programowe jak i możliwość zlokalizowania w sąsiedztwie węzła (poza wałem przeciwpowodziowym) zaplecza sportowo-rekreacyjnego oraz przystanków komunikacji masowej lub parkingów strategicznych. Węzeł 1 - WIŚLANE CENTRUM PRZYRODNICZE zostanie zlokalizowany w Wawrze, Węzeł 2 powstanie przy Porcie Praskim, Węzeł 3 wyznaczono na Kępie Tarchomińskiej.
- 13 punktów wejściowych z programem towarzyszącym, których powstanie warunkuje sprawne działanie parku, zostały one zlokalizowane w miejscach o dobrej dostępności komunikacyjnej lub na skrzyżowaniach nadwiślańskiego szlaku rowerowego z innymi szlakami rowerowymi miasta. Każdy z punktów jest wyposażony w przystanek tramwaju wodnego, obiekty gastronomii sezonowej, wejścia oznaczone z tablicami informacyjnymi o parku i sanitariaty. Większość punktów posiada miejsce rekreacji rodzinnej lub terenowe urządzenia do uprawiania sportu. Punkty zlokalizowane na styku z obszarami cennymi przyrodniczo wyposażono w miejsca obserwacji zwierząt. Na skraju zespołów możliwość lokalizacji miejsc do wędkowania, także przy starorzeczach
- 20 „furtek” wejściowych – wejść oznaczonych z tablicami informacyjnymi, położonych w miejscach styku z ważniejszymi ciągami pieszymi, łączącymi park z terenami otaczającymi. Większość „furtek” wyposażonych jest w zespół sanitariatów. Dodatkowym programem wyposażenia niektórych furtek są funkcje, którym sprzyja ulokowanie w miejscach mniej ruchliwych. Są to: miejsca do wędkowania lub miejsca obserwacji zwierząt.

W miarę potrzeby możliwa będzie organizacja dodatkowych wejść do parku.

Tramwaj wodny będzie podstawowym środkiem komunikacji wewnątrz Parku. Na basen portowy, wyznaczono adaptowany Port Siekierkowski. Należy wznowić żeglugę wiślaną w górę i w dół rzeki poza granice miasta oraz w kierunku Zalewu Zegrzyńskiego. Proponuje się także uruchomienie komunikacji wodnej z zespołem pałacowo-parkowym w Wilanowie. Przewiduje się, że z biegiem czasu poza funkcjami turystycznymi żegluga wiślana przejmie także funkcję środka komunikacji publicznej miasta.

Na terenie Parku Wiślanego przewidziano zlokalizowanie ścieżek o funkcjach edukacyjnych i informacyjnych. Każda ścieżka przedstawi dane dotyczące jednego z tematów: Sport, Medycyna, Żeglarstwo, Religia, Europa, Przemysł, Sztuka, Kultura, Nauka, Wiśła, Zwierzęta domowe, Zwierzęta dzikie, Roślinność naturalna, Rolnictwo, Ochrona przyrody. Każdy z prezentowanych tematów w sposób szczególny traktuje rolę i znaczenie Warszawy dla prezentowanej na danej ścieżce dziedziny. Rozmieszczenie danych tematów na poszczególnych odcinkach rzeki najczęściej jest uzasadnione uwarunkowaniami zewnętrznymi. Ekspozycja na ścieżce będzie dopełnieniem widocznego w okolicy zagadnienia.

Ścieżki będą wyposażone w elementy i obiekty pozwalające na korzystanie z nich zarówno przez indywidualnych użytkowników i zorganizowane grupy wycieczkowe. Będą to specjalnie zaprojektowane tablice informacyjne, zatoczki z miejscami do siedzenia, zadaszona itp. Ekspozycje będą przedstawione także w formie dostępnej dla niepełnosprawnych (formy wypukłe, podpisy w języku „braila”, nisko zainstalowane eksponaty), przewidziano specjalne działy „dla dzieci”. Dla wybranych tematów zaproponowano rozszerzenie gamy obiektów towarzyszących o „galerię” z rozbudowanym zapleczem obiektów towarzyszących.

Poza ścieżkami tematycznymi wzdłuż lewego i prawego brzegu będą wytyczone 2 szlaki spacerowe łączące wejścia do parku.

Nadwiślańskie szlaki rowerowe - Zostaną wytworzone w oparciu o istniejące odcinki szlaków na prawym i lewym brzegu rzeki. Ich przedłużenie na północ i południe będzie przeprowadzone równoległe z przewidywaną modernizacją wałów przeciwpowodziowych, po których będą przebiegać. Ogólną zasadą jest ciągłość nadwiślańskich Szlaków Rowerowych. Wyjątek stanowi konieczność obejścia, ze względów bezpieczeństwa, rejonu ujęcia wody Wodociągu Centralnego. Przeprowadzenie ścieżki rowerowej nad skomplikowanymi urządzeniami technicznymi zlokalizowanymi na tym fragmencie wału powodziowego, jest teoretycznie możliwe, ale ze względów ekonomicznych mało realne.

„Wąsy parku” - ciągi piesze zakończone charakterystycznymi placykami umożliwiającymi identyfikację Parku, połączą punkty wejściowe z ważnymi miejscami położonymi w granicach terenów otaczających, w szczególności: stacjami metra i kolejki podmiejskiej oraz Lasem Młocińskim, Parkiem Kępa Potocka, Akademią Wychowania Fizycznego, Ogrodem Zoologicznym i Parkiem Praskim. Ważne jest aby „wąsy parku” były łatwo identyfikowane w zurbanizowanych częściach miasta poprzez odpowiednie opracowanie posadzek, elementów małej architektury oraz jednolite elementy identyfikacyjne i oznaczenie kierunku dojścia do Wiślanego Parku Przyrodniczego.

Park Kultury w Powsinie będzie połączony z Wiślanym Parkiem Przyrodniczym aleją spacerowo - rowerową przebiegającą od punktu Kępa Zawadowska.

Niezbędnym elementem urządzenia Parku przebiegającym poza granicami opracowania będzie odcinek nadwiślańskiego szlaku rowerowego omijający stacje ujęć Wodociągu Centralnego, zapewniający ciągłość szlaku, przebiegający ulicami Czerniakowską i Bartycką.

W zakresie powiązań zewnętrznych wskazano także:

- pozostałe "wąsy parku" - ciągi spacerowe łączące park wiślany z miastem, które nie znajdują się w granicach terenów otaczających i będą urządzane niezależnie od realizacji Parku,
- inne ciągi piesze w sąsiedztwie doliny,
- szlaki rowerowe prostopadłe do Wisły
- Podkarpowy Szlak Rowerowy.

Istotne znaczenie dla zwiększania dostępności Wiślanego Parku Przyrodniczego dla użytkowników będzie miało powstanie niezależnych od realizacji parku inwestycji:

- planowanych przepraw mostowych: Mostu Wawer-Wilanów „Na Wielorybie”, Mostu na przedłużeniu ulicy Okrzei, mostu pieszego przy Starym Mieście, Mostu na przedłużeniu ulicy Krasińskiego, Mostu Północnego,
- kolejnych stacji I linii metra oraz planowanych stacji II i III linii metra,
- zagłębienia Wisłostrady na odcinku Starego Miasta.

Istniejące uwarunkowania

Zagospodarowanie Wiślanego Parku Przyrodniczego musi uwzględniać szereg uwarunkowań.

Dolina Wisły powinna zachować funkcję korytarza ekologicznego przy równoczesnym uwzględnieniu wymogów bezpieczeństwa przeciwpowodziowego i udostępnieniu wartości przyrodniczych mieszkańcom Warszawy. W największym możliwym stopniu należy zachować naturalny charakter odcinka największej Polskiej rzeki. Wszelkie działania na obszarze Wiślanego Parku Przyrodniczego powinny służyć przywróceniu równowagi przyrodniczej zgodnie z zasadą kompensacji przyrodniczej.

Należy zachować najbardziej cenne siedliska zwierząt nadwodnych (wydra, bóbr, norka amerykańska, piżmak i karczownik ziemnowodny, tchórz i jenot), leśnych i związanych z zadrzewieniami i wikliniskami (kuna domowa, gronostaj, wiewiórka, nornica ruda, mysz zaroślowa i mysz leśna, borsuk, kuna leśna, nietoperze), oraz gatunków środowisk otwartych (lis, zając, mysz polna, nornik zwyczajny, zając, sarna, dzik, łoś).

Formy ochrony przeciwpowodziowej będą podporządkowane wiodącej funkcji obszaru. Koryto przepływu wód na poszczególnych tarasach będzie kształtowane zielenią o różnej wysokości i gęstości.

Wały przeciwpowodziowe wymagają przebudowy i uzupełnienia. Podwyższenie wałów może nie być konieczne jeżeli powyżej Warszawy będą wyznaczone poza wałami powodziowymi specjalne tereny przeznaczone na potencjalne poldery zalewowe.

Ze względu na ochronę ujęć wody pitnej należy ograniczyć dostępność do rzeki i możliwość cumowania na odcinku od Mostu Siekierkowskiego do Łazienkowskiego.

Urządzenie parku należy dostosować do widocznych z doliny i znajdujących się w jej bliskości obiektów historycznych, miejsc kulturotwórczych oraz obiektów dziedzictwa kultury współczesnej. Na przecięciu Osi Saskiej i Osi Pałacu Kazimierzowskiego oraz naprzeciwko Starego i Nowego Miasta zlokalizowane zostaną punkty widokowe. W szczególności podkreślona będzie lokalizacja punktu z którego Canaletto malował Panoramę Warszawy. Uwzględnić należy także widoczne z doliny obiekty budowlane z XX i XIX wieku, takie jak: mosty, szczególnie bogate w formie mosty Poniatowskiego, Gdański, Świętokrzyski i Siekierkowski oraz budynki elektrociepłowni Siekierki Żerań, a także Stadion dziesięciolecia.

Grzegorz Chojnacki